

jem, náladu, grácií. *Vnitřní* při tom přišlo zkrátka. Neříkám, že jeho první kniha je proto nezajímavá. Nikoli. Je vidět všude člověka myslícího, který něco chce a hledá — a na svou pěst, bez ohledu na jiné — jako poctivý umělec. Ale právě proto musí jíti do hloubky. Jaké to problémy má taková jedna povídka Poeova! Jsou to básně filosofické, metafysické. „Fantastické povídky“ jsou posud jen lehká zajímavá pěna. Nemohlo ani být naponejprv jinak. Není to — vzdor všemu výsměchu a všem kamenům — ztracená kniha. A víc než pouhá autorova navštivenka oznamující druhou, hlubší, vyšší, umělečtější, původnější, modernější.

Frant. Xav. Svoboda: Probuzení

Je to zajímavý a delikátní postup, kterému se dává rozvíjet v přítomné knize p. Svoboda. Mladý, čerstvý, chtivý a vnímavý mozek sesýchá se mezi zaprášenými knihami, vzdálený a hluchý pro život. Je vehnán, vetlačen celým okolím v nedostupnou a zavřenou věž čtyř knihovních a studijních stěn. Pod touto věží teče život velkého města, z něhož nešplýchne ani vlny k smyslům Pluhařovým. Pluhař chodí cestami abstrakce. Vychován byv v Praze převráceně úzkostlivou a obmezenou matkou je dle autora typem celé současné mladé generace. Té, která trpěla zvrácenou školou veřejnou i rodinnou. Té, jejíž vloha byla dusena a opijena výpary ideologické filosofie a literatury — domácí i cizí. Běží o to, dáti půdu, příležitost této nadané a vypráhlé duši, kde by se dovedla zachytit vlastními kořeny, kde by mohla nabýt a vytěžit „*ten bezprostředný postřeh lidstva*, ten postřeh beze všech vzpomínek na lidstvo vyčtěl z knih.“ Neboť p. Svoboda soudí stejně jako *Goncourt* (z něhož ostatně nečetl pravděpodobně ani řádky a který je v umění skoro na opačném pólu), „že jen tento přímý postřeh dělá originelního umělce.“¹ A Pluhař je právě, jak jsem již naznačil, budoucí moderní umělec — model a typ, jak chce autor pojímat a jak by si přál utvářít budoucí české mladé pokolení spisovatelské. Probuzení je právě knihou tohoto „bezprostředného postřehu“ — v něm rozsvítí se v Pluhaři hladové a uspávané smysly, podrážděné líjákem venkovských vůní a vzduchových proudů — přírodních, citových, psychických i sociálních.

¹ Předmluva k románu „En 1844“ str. 10; psaná r. 1884.

Autor pošle Pluhaře mezi lidi, na venek. *Na venek*. Zcela důsledně a účelně. Venkov jest *obnaženější, prostší, nesložitější, přístupnější* pozorovateli. Je také Pluhaři *nový* — a v tomto bodu ukázal právě p. Svoboda psychologické mistrovství. Jen nové může tak podráždit a rozvrátit ssedlý klid a ztuhlou nudu uspalých vloh a smyslů. Nestačilo probudit Pluhaře v *městě* (vzrůstem smyslným na př. láskou) — tento rozvrat, výšin a podnět byl by jen prchavý a dočasný — vyzněl by s plamenem vášně pohodlně a beze všech hlubších důsledků, poněvadž by nebyl provázen *objektivnějším* zájmem poznávacím, zájmem nutně a přirozeně asociovaných postřehů nového sociálního prostředí. V takovémto *novém* prostředí je právě *cit* spojen nerozdílně s *poznáním*, oba se vedou a doplňují. To vystihnul výborně p. Svoboda. Pluhař, který stojí nevšimavě a odvráceně před šedivým a složitým strojem městského života, potřebuje nutně *přechodu, postupu, výchovy*, aby nabyt žádoucího „bezprostředního postřehu“. Jeho probuzení nemůže se státi skokem, závratí, zázrakem. To by bylo naprosto nepřirozené. „Natura non facit saltus.“ Ale jen postupem, vývojem, výchovou. A za takovouto vorschule, jak říkají Němci, vybral si pan Svoboda s velikou obezřetností a znalostí pedagogickou i psychologickou venkov. Zádrhům a zmotanicím neporozumí jen tak z čista jasna člověk, který před nimi rostl v nechápavé lhostejnosti čtyřiaadvacet let. Je nutný postup od nesložitého k složitému, od prostého k zamotanému, od menších celků k větším a organizovanějším.

Byl to *Lemaître*, který v jedné studii ukázal pěkně tuto pedagogickou stupnici, kterou by přál každému spisovateli. Prolézt životem ze všech děr a do všech děr. Prošplhat a promrskat se celým sociálním řebříkem. Začít nejniž a slézat postupně hůlky vyšší a vyšší. Od organického hrubého, základního — z kořenů téci jako šťáva a míza sociálního života výše do pňů, větví, listí a květů — k složitému, rafinovanému, luxnímu. Pan Svoboda realizuje částečně přání Lemaîtreovo ve svém Pluhaři.

Přijde na venek, a jeho hrubé, masivné, ostré pocity, pocity šťavnaté, vlhké, plodné přírody — podrobí si hned všechny jeho jemné smysly. Vloha vnímající, percepce, postřeh a vzrůst smyslný a krajinný

rostou a sílí rychle v příhodném vzduchu a šťastné pohodě. Rychle se tvoří kypré dno v Pluhařově duši — vlhké dno, mastný podklad budoucí básnické žně — ochočený a vystihující smysl přírodní, podrobný vliv prostředí fyzického a krajinného, — trpělivý a podřadující všecko osobní a společenské pod širokou a vítěznou potopu tlakův a nutností Vesmíru a Přírody. Vedle grandiosní, lhostejné, vysoké Přírody vidí malicherný a prchavý chumel, roztřepenou a bublinovou pěnu vnitřního světa lidského, citového i ideového. Ubohé roztrhané vějíře par. Je to ten studený klid, vzdálená a neúčastná hra její, která padne někdy stínově a ledově na zapálený a rozkroužený Pluhařův mozek.

Přijde na venek do rodiny — do selské nezavřené rodiny. Poznává její ustrojení. Poznává jednu, poznává druhou. Poznává je konečně i ve vzájemném poměru a styku. Před očima hýbají se, smějí a žijí lidé — všichni jiní, odlišeni od sebe, propletení a zapjatí navzájem. Toto pestré a zmatené divadlo žádá celou jeho pozornost, vychovává jeho vnímavost, budí jeho postřeh. Srovnává, odlišuje. Učí se rozvazovat pletivo citů a činů, snah a vůlí. Poznává, hmatá skoro zapletenost, složitost, nezměnitelnost, hutnost všeho života, jeho prolámaného, zmateného, křivého a děravého postupu.

Se smysly hýbají se stejně *city*, celé fyziologické dno jeho bytosti. Smutek krve a mladých šťáv a pudů. Pak vyšší, zjemněnější podstata jich stlačí se v lasec k mladé, hravé, koketní a posměvavé bytosti — titěrné s prázdným studeným mozečkem a dráždivými nervy. Láska ta je zcela všední, prchavý, přeletavý a rozčilený poměr. Autor chtěl jí patrně takovou, poněvadž jen tento mělký a slabě, víc fyziologicky a nervově než duševně rozvířený vztah mohl zachovati jeho Pluhaři dost prohlédavosti. Kdyby byl zasažen hlouběji, ztratil by naprosto prozíravou jasnost, pozorovací vloha zčernila a zkalila by se v dýmu hluboké vášně. A právě *o vývoj této pozorovací vloh*y, o její *gymnastiku*, řekl bych skoro, šlo autorovi. Práví to, vytýká to sám na kolika místech. Na př. na str. 146: „Nemyslí si o Lidce pranic zlého, ne-
uvažoval též, co je lepší a co je horší, on pocítil pouze *ono sladké rozrušení pozorovacího nadání*“. Lásky jako jsou Lidčina a Pluhařova

jsou *průměrné a typické*. Je to pohyblivý jejich plamen, který se rozsvěcí nejčastěji a nejsnadněji. Jen zdánlivě jsou mělké a snadné, ve skutečnosti pustoší a podpalují ve svoji banální opakovanosti sociální celek stejně jako některé druhy přeletavých a lehkých, ale častých a rozšířených chorob. Lidka je *typ, průměr* povrchního děvčete. Hravá nepokojnost a rozlitá podrážděnost — zadržovaná a ovládaná vypočítavou sebevládou, účelným, užitečným, potřebným egoismem — charakterisují takoveto povrchní stvoření, jakými je devadesát procent mladých žen a děvčat. Ty, kdo dnes hledají v ženách pohodlný materiál k emancipačním programům, rozčilují podobné typy. Ale marno zapírat — každý kdo vidí bez tendenčních brejlí filosofické nebo sociální reformace — přizná jich číselnou převahu a jevovou pravdu. Panu Svobodovi šlo o *řez*, který vedl současnou společností selskou — o *průměr*. A ten je tu naprosto důvodný a správný.

V „Probuzení“ jde o *školu bezprostředního názoru a postřehu*, zahrnuju ještě jednou smysl této knihy. Autor podal rekoví příležitost. Zavede jej i do pozorovacího středu, kolem něhož teče i vlní se materiál. V *psychologickém podání probuzeného a cvičeného pozorování a postřehu* mladého člověka leží hlavní těžiště knihy. Její cena, zájem, problém.

Myslím, že p. Svoboda „rozřešil“ svoji úlohu šťastně a dokonale. Jeho rek v *novém* a zvědavém napětí vidí všechno ve zvláštní *naivní* a *hranaté*, citově nadzdvížené bezprostřednosti — chytá po všem plným a šťastným, dlouze rozestřeným rukama. V knize jsou některé partie hotové hody pro psychologické labužníky. Jako doklad náhodou (a není to zde lživá floskule!) chytám a opisuju tuto hromadu rozložených a skládaných postřehů pohyblivého a postupného pozorování: „Stárek s lodkou byl nedaleko. Odrážel dlouhou tyčí *vrávoraje*. Proud srážel mu lodku hluboko. Bílý šat jeho zdál se býti tak *zvláštním, jako by sluneční světlo na sebe chytal a lepil*. Bylo již slyšeti stárkovo *střepavé* dýchání a *mlaskání* jeho pantoflí na *bosých* nohou. *Teď také* Václav přistoupil k vódě a *maje ruce v kapsách a pootvěřená ústa zabodl* se očima na *klikatou*, stále se *přelamující* postavu stárkovu.“ (Str. 26.) Upozorňuju na podtržená slova. Každé je materiál postřehu,

atom ke skladbě pozorovaného obrazu. Časová posloupnost a plynula bohatost jsou podány v skutečně tísňivé a sehnané, jako hladové pozorovací lačnosti. Tak vidí ponejprv do slunce a tepla rozevřené oči, tak sbírají a pijí vypráhlé a suché skoro zornice. Všecko současně *plastické* a *sugestivné* — nové a omamné i tvrdé a napjaté. Čtenář pozoruje jistou *vypjatost, ostrost* linií, jejich řezavý tok a lámaně hranatý pohyb. Všecko účelné a pravdivé. Stárek na lodi „vrávorá“ — jen tímto přepjatým slovesem dá se chytit dojem a zářez nezkušeného a zcela nového pocitu — neopraveného zvykem poznání a asociace. A stejně je tomu se světelným postřehem a všude jinde. Zvědavá lačnost, naivní a užaslá novost a přímot postřehu zachyceny jsou tu naprosto bezpečně a cele.

Vedle pozorovacího a trpného odrazu hýbe se v duši Pluhařové síla *citů*, proudy mohutné a nakypěné celou půdou, celou danou situací. Proudů ty budou v takoveto překvapené a stále dotýkané, oplachované, probuzené a rušené duši přirozeně vzrušené, zkalené a neodlišené, budou více *přítvučné* než *obsahové*, více *náladové* než *určité*. Nejen z důvodů fyziologických (kyprá zásoba živných látek, bohatá podmínka šťastné půdy pro psychický život), ale i z čistě psychologické motivace (novost, t. j. nevyzkoušenost prostředí). Zde se nedá nic *analysovat*, poněvadž by autor musil vymýšlet, podvádět, klamat. Není *obsahu*, který by byl uvědoměný a schopný logického rozčlenění, možnosti a způsobnosti, že bude vměstnán v objektivnou formu rozborů a vzorců. Takoveto hybné a rozrušené duševní potoky nemají průhledných vod. Jak lze objektivně a obsahově podat tekutou hru mraků? Charakterem jich je právě měnnost bezformálnosti, zápor obsahovosti a plastičnosti. Zde lze podat jen obraz *tónový*, *synthetický*, *náladovou* hodnotu, koeficient *přítvuku*. Pan Svoboda zacelí, zarámečuje, sváže duševní stav jako podmíněný projev *scény* a *děje* nebo *přírody*. Vyložil jej tak příčinně, v podmínkách. Indukoval, *navedl* elektrický proud. Po jistém postupu scény, děje, pozorování a postřehů — ku konci činnosti a úvah — po prožitém dnu — po zašlých hostech — pod dojmy samoty a tichých obzorů — probudí v Pluhaři zmatek citů — *stavy polosnu a poloreflexe*. Psychologicky je

tento postup jediné správný. Zde se nedá nic analysovat, pitvat v obsahu, dá se jen indukovat, navést, sugerovat konkrétně, podmínkově, přízvučně. Po vzrušeném dnu, který přinesl záměr a rozhodnutí, sebere, svine autor celý duševní stav Pluhařův v této pasáži: „Josef již ničeho neřekl. Rozmýšlel se jen chvíli, má-li si napsati něco do deníku; pak se rychle svlékl a ulehl. *Chtělo se mu ležeti naznak a dlouho, dlouho blouzniti o návštěvě mlýna. Odhodil peřinu, natáhl se rovně a ruce si dal za hlavu.* Krásný, velice krásný a mladistvě nejasný byl proud jeho rozjímání o mnohých věcech minulých a příštích.“ (Str. 17.) Všimněte si podtržených vět. Těmito *hmotnými, materiálními* detaily, podmínkami a vnějšími příznaky, fyzickým průvodem duševního stavu poví o něm víc než nějakou „analysou“, která je tu zhora nemožná. Nemožná, poněvadž toto těkavé, jímavé, probořené snění je bezobsažné, podstatně neurčité a zapadlé — *tónové*. Materiálními detaily se navede, sugeruje. Stačí na konci kapitoly nebo odstavce, po postupech dne, práce, vznětů, činů, vůlí, postřehů — navázat takovýto dotyk duševní. Je tu pak naprosto určitý. Známe všichni to snění po vzrušeném dnu, kdy se člověku chce ležet naznak (jak významně tu užil autor *neosobné vazby*: „chtělo se mu“ a ne chtěl!) s rovně nataženým tělem, se smáčknutým dechem a založenými přimáčknutými rukama pod hlavou. A všecko je řečeno, dokresleno v autorově resumé tónovém: krásný, velice krásný a mladistvě nejasný byl *proud* jeho rozjímání o *mnohých* věcech minulých a příštích. Je tu chycena nakupená a stísněná, neurčitě rozlité promísenost toho *podvědomého* duševního kraje — zcela určitě a objektivně — v tom širokém, nepřimknutém skiađu slov: „o *mnohých* věcech *minulých a příštích*.“ (Ten chumel v *časové i rozsahové* — „mnohých“! — neurčitosti je tu zastížen.) Jinde jsou to vlivy *krajinné* (tedy zase *hmotné, fyzické*), které podmiňují a vystihují v *celkové jednotě*, spojené niti, navázaném proudu nitra osob. Jako typický příklad cituji ze str. 66: „Bylo k večeru, když se pozvolna ocitli u Štětкова mlýna. Vzduch byl *průhledný* a krajina *sytě zelená*. Voda říční se *zdánlivě hloubila*, a západní nebe pokryto bylo malými kusy mračen, *tenkými, ale černými*. Josef umkl a zabíral se do onoho snění,

kdy se vše *mihá myslí bez vlastní vůle, hromadně a nepokojně*. I Václav umkl, jako by mlýn Štětkův *i v něm cosi rozdmýchoval*.“ Zde stejně se nedá nic více říci. Člověk je postaven pod vliv zcela determinovaný, ale obsahem nepostižitelný. Autor ho mistrně *psychologicky* charakterisoval — ryze *hmotným* detailem: tím slovem „rozdmýchoval“. Všecko víme — cítíme v tomto činném a pohyblivém slově. Duši lidskou nelze jinak podat než ve *styku a poměru*, tedy *vyvolat*, určit podmínkami a vlivem. Ona je jen poměr a zapjatost a psychologie literární právě ten *poměr a zapjatost* musí podat. Jak? Determinací, poměrovstí t. j. *náladou, dojmem*. *Vztah* sám o sobě je nepostižitelný, jen *body* (počátečný a konečný) se mohou dát. Autor je dá, položí, určí — zavede proud a vztah — a poměr rozsvěcuje se již ve čtenáři. Že tato psychická determinace žádá čtenáře jemného, podrobného, bohatého, zkušeného, je pravda. Ale není vyhnutí. Jen tak je možná *iluse reality*, t. j. *umění*. Ale což není stejný *život* jako umění? Život, který není nic než soujem vztahů, poměrů, determinací? Nežádá stejně život jako umění bohatost a zkušenost, sílu a vnímavost duše? A čím *dokonalejší* život, tím úsilněji je předpokládá. Stejně jako umění.

Tato psychologie jest jediné umělecky možná. Psychologie *determinismu, nálady, tónu* — psychologie *vyvolaná*. Pan Svoboda (i ve svých nedoceněných a málo známých „Náladách z minulých let“ i v přítomné knize i v „Rozkladu“) je vedle V. a A. *Mrštíka* a zčásti i p. *Šlejhara* jejím šťastným představitelem. Vycházíme tu konečně z falešně pochopené analytičnosti, z průhledných raisonnements, které předpokládají všechny duše a ve všech okolnostech a postupech stejně abstraktní a prozíravé jako finanční kalkuly nebo diplomatické spekulace.

Pan Svoboda je zvláště v přítomné knize, v nejlepších jejích partiích, psycholog-básník duše vnímavé a vznícené v předráždění nových a rozbouřených dojmů, širokého a meditativního snění, polonazíraného prohlubování, rozvíraného obzoru.

Knihy p. Svobodova je, jak patrně z jejího cíle, spíše studií *mravů* než *karakterů*. Je to *průměr*, který nazírá a postřehne Pluhař v krátké době prázdnin. Autorovi běželo víc o postup, způsob Pluhařova

nazírání než o *předmět*. Tón jest jen materiálem, půdou, kde se cvičí a rozvíjí Pluhařova vloha. Proto není cílem p. Svobody objektivný obraz, nýbrž jen nazíraný, postřehovaný Pluhařovou duší — subjektivní, do něho promítaný. Osoby, které tekou a plynou kolem Pluhaře, jsou tradovány všechny v té naivní a plné, syté a prudké určitosti jeho vnímání a postřehování. Všecky určitě, bohatě, přesně, ale spíše labužnický a samoúčelně než tendenčně a středově. Spíše jako stafáž. Zcela důsledně a úměrně k celému plánu knihy. Tato rozkošnická chuť, ta zvláštní, ryzí, ostrá a šfavnatá „mlsnost pravdy a skutečnosti“ — abych užil výrazu samého autora — visí nad nimi všemi, je do nich vetřena dráždivě a jako smyslně. V tomto bodu jest umění p. Svobodovo v přítomné knize krevní Turgeněvu z „Lovcových zápisků“. Stýká se s ním — mluvím bez paradoxní zdvořilosti — zejména v tom pohyblivém, neurčitém, jako ve skvrnách a polostínu naneseném portrétu Bóži Michalovy.

Ideová cena knihy p. Svobodovy je, jak jsem již označil na počátku svojí úvahy, právě v podání rozvoje a výchovy „probuzení“ bezprostředního názoru života a lidstva. Pluhaři setře venkov ideologický prach s duše, abstraktní a apriorní schemata rozdrobí se a spadnou pod lijákem přímého nárazu a styku. Poznává určitost a podmíněnou nutnost života, *positivnost* jeho. Několik prostých lidí, lesů a polí pohrouží jej do studené sprchy svojí dlouho hledané zkušenosti, bezprostřední empirie. Je to nová filosofie života, reálná a konkrétná, která se v něm chytá — podporovaná také jeho zkušeností citovou a subjektivnou s Lidkou. Je to zcela nový názor umění a literatury: Pluhař odvrátí se od ideologické formy naší literatury, romantismu a parnasismu, a vpadne hltavě k formě konkrétné a sociální, k podstatě slovanské. (Nedá se zapřít, že v těchto otázkách bude nutné prohloubení a širší, přesnější názor. Ale nesmí se zapomenout, že „Probuzení“ je jen, zdá se mi, *první částí* většího psychologického a ideového celku. Myšlenky ty chytají se teprve Pluhaře. Vzrůst jich, rozvoj a vývoj budou asi předmětem druhého dílu, který tuším ukáže Pluhaře v městě, v Praze, kam jde jako vědomý a cílový člověk, jako spisovatel sociolog a moralista. Viz zakončení: „Širší,

větší ruch se před ním ozýval. Pluhař šel proti němu rovně, s očima jasně planoucíma.“) Odtud i jeho názor o úkolu spisovatele — pozorovatele společnosti a jejího lékaře. Zde cítíme již pod maskou Pluhařovou p. Svobodu, jeho vlastní umělecký cíl, spisovatelskou dráhu. Autor „Rozkladu“ podal tu asi svoje umělecké vyznání víry. Jako již leckde jinde před tím. Na př. v Pluhařově pojmání přírody, ve vroucím a vnitřním, čistě dojmovém a psychologickém jejím výkladu promluvil jistě p. Svoboda — náš nejlepší básník krajiny a přírodního prostředí — který realizoval jediný v naší poesii psychologický požadavek *Amielův*: „krajina je stav duše“. Zájem o přírodu, krajinu a její prostředí je skutečně v té formě, jak se vyskytuje u p. Svobody, ryze plemenný, slovanský. Tento vroucí, vnitřní, teplý, *zemitý* tón, vědomí sdružené odvislosti a společenského sepětí s přírodou, znají jen ruští krajináři Lermontov, Někrasov, Turgeněv. — Nebo na str. 178 v záchvatu Pluhařově, kdy „nade vše jasněji pocítí, co nevýslovné krásy a vůně spočívá v *upomínce*“ a kdy chce „volat celému světu“, že ve *vzpomínce* je „nejvyšší poesie“ — kdo neslyší tu p. Svobodu, básníka ryzí nálady a sugesce, nejčistšího poetu katexochén — básníka „Nálad z *minulých* let“? P. Svobodu, který věří právem a v uvedené knize znova demonstroval, že vzpomínka je jediný básnický čistý materiál, „že je v zárodku sama poesie“ — jak dokázali *Herbert Spencer* a *M. Guyau*. Vzpomínka, ukazují, je největší úspora sil — a tím sugesce a významnost sama. „Umění musí napodobiti vzpomínku; jeho cíl je jako její: vznítit obraznost a citovost největší možnou úsporou jich sil.“ A jinde („Umění s hledišťe sociologického“ str. 94): „veliké umění básníka nebo romanopisce je probouzení v nás vzpomínky.“ Jak se to všechno dá plně ověřit v té vysoké a čisté knize p. Svobodových „Nálad“.

„Probuzení“ p. Svobodovo je kniha bohatá, svérázná, nová a sytá uměním i pravdou. Její psychologickou a ideovou cenu jsem zde, doufám, dost určitě dokázal. Ti, kdo ji popírají, musejí přičísti vinu sobě. Podle některých kritiků (speciis ta dává si říkat velmi dojemně „sociální“ nebo „moderní katexochén“) není v knize idejí, pokud tam není povrchní a rozředený traktát ze Schönbergova Handbuchi

nebo naivní návrh na „řešení“ nějakého sociálního zla. Zde mohu jen doporučit pilné studium skutečně sociologických kritiků Sainte-Beuva, Taina, Guyaua, Hennequina — a do té doby uctivé mlčení před uměleckou prací. V této přípravě vykouří se jim, doufám, jich nevinné fantasie. V konkrétním případě stihá je plně kletba Guyauova: „přečasto je to vina kritikova, když má špatnou žeh.“

„Maticе lidu“ má nového redaktora — p. Jaromíra Hrubého. S ním přišel asi také nový program. P. Svobodova kniha tomu alespoň nasvědčuje. A také radostná pověst, že nezůstane sama. Jiný čistý umělec z mladých, p. V. Mrštilík vytiskne prý v ní letos delší práci.

10. dubna 1893.

Alois Škampa: Venku a doma

Čtenáři těchto listů vědí, že o knihu p. Škampovu vedl se nedávno boj ne slabší a ne méně urputný než kdysi o mrtvolu Patroklova podle Homéra. Srovnání, zdá se mi, není nejhorší: v punktu mrtvoly přiléhá alespoň po mém soudu naprosto. „Venku a doma“ jsou poetická a umělecká mrtvola. Píšu to a podepisuji s největším klidem. Nechápu dobře, jak „Lumír“ mohl si položit za cenu svých polemických turnajů tuto ubohou knihu. Rozumějte mi dobře: nejsem nepřitelem uměleckého temperamentu p. Škampova. Z jeho první knihy „Malby a písně“ dovedl bych, tuším, i dnes chutnat ne jeden melodický a mělce zvlněný, povrchně nanesený a jako v mlžné šedi stojatého podzimního vzduchu prosáklý přírodní detail. Ale od „Maleb a písní“ jde p. Škampa nepřetržitě skoro dolů a prudce dolů. Přítomná kniha je poslední hůlka jeho slézaného řebříku. O tom, jsem pevně přesvědčen, nepochybují ani horliví advokáti jeho „čisté a ryzí“ poesie. (Jen v parenthesi: jaký banální pleonasmus tato fráze: „čistá, ryzí a pravá“ poesie. Která pak poesie není p. Sládkovi čistá atd.? Není-li čistá atd., pak mu není vůbec poesí!) V jednom bodu — a to zásadním — rozcházel jsem se ovšem s názorem p. Vrchlického (kritik Škampovy poslední knihy v „Lumíru“, podepsaný „Parnasista“, není podle příznání p. Sládkova nikdo jiný než p. Vrchlický) od počátku, hned před lety při jeho recenzi v „Lumíru“ o p. Škampově „Mladém světě“ a menších poznámkách při různých příležitostech v „Hlase národa“: v tom totiž, že p. Škampa je náš nejlepší básník-krajinář. Pokládám výrok ten za naprosto nesprávný, nehajitelný. Panu Škampovi chybí k básníku-krajináři první hlavní